Рішення

разової спеціалізованої вченої ради

про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Суржик Юрій Валерійович, 1998 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2022 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю 081 «Право», виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 10 березня 2026 року № 94-34 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –	**Оксани Петрівни КУЧИНСЬКОЇ,** доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Рецензентів –	**Костянтина Петровича ЗАДОЇ** – кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка; **Бориса Володимировича МАЛИШЕВА** – доктора юридичних наук, професор, професор кафедри історії та теорії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Офіційних опонентів –	**Уляни Зіновіївни КОРУЦ**– доктора юридичних наук, доцента, проректора з науково-педагогічної роботи Західноукраїнського національного університету **Михайла Валерійовича ШЕПІТЬКА** – доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

на засіданні «15» травня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Суржику Юрію Валерійовичу на підставі публічного захисту дисертації «Правові позиції Європейського суду з прав людини та їхній вплив на кримінально-правове регулювання в Україні» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано на кафедрі кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник - завідувачка кафедри кримінально-правової політики та кримінального права, к.ю.н., доц. **Стрижевська Анжела Анатоліївна**.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою, що повністю відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), та містить нові науково-обґрунтовані теоретичні і практичні результати, які мають істотне значення для розвитку кримінально-правової науки, а також для тлумачення, застосування і вдосконалення положень як КК України, так і інших нормативно-правових актів, а саме: визначено, що весь масив практики ЄСПЛ, який має застосовуватись в Україні, можна поділити на два типи. До першого типу належать ті рішення, в яких міститься прецедентна норма, що формується Судом через неодноразове використання певної правової позиції щодо загального роз'яснення Конвенції, які можна вважати джерелом права в класичному розумінні. До другого – всі рішення, ухвалені проти України, в яких Суд досліджував права особи з урахуванням особливостей української правової системи, такі правові позиції було запропоновано вважати своєрідним «джерелом для внесення змін»; Обґрунтовано необхідність запровадження на нормативному рівні, а саме у статті 3 КК України більш чіткої регламентації внесення змін з урахуванням практики ЄСПЛ; Запропоновано внести зміни до ч.1 ст.81 та Прикінцевих та перехідних положень КК України у редакції, що дозволить засудженим, яким довічное позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк повною мірою реалізувати своє конституційне та конвенційне на умовно-дострокове звільнення.

Удосконалено: вирішення проблеми протистояння концепцій моно- та багатоджерельності кримінального права з урахуванням сучасного підходу до їхнього розуміння; вирішення питання щодо місця практики ЄСПЛ в МКПР, що залежить від того,

захід якого характеру (індивідуального чи загального), використовується для імплементації відповідної правової позиції, рішення ЄСПЛ матимуть різне місце у МКПР; вирішення питань ефективної імплементації рішень ЄСПЛ до національної судової практики у кримінальних справах (акти застосування) в результаті чого було виокремлено певні правила, які дозволять наблизити національну судову практику до європейських стандартів прав людини; систему заходів, вжиття яких у комплексі посприяють значному покращенню дотримання принципу «non bis in idem» в Україні, що має бути досягнуто комплексом заходів як-от: зміцнення законодавчого закріплення принципу «non bis in idem»; впровадження процедурних гарантій, які б запобігали порушенню принципу «non bis in idem»; зосередження уваги на підвищенні обізнаності та професіоналізму суддів щодо принципу «non bis in idem»; введення на законодавчому рівні спеціальних правових механізмів для апеляційного та касаційного перегляду справ, у яких може ставитися питання про порушення принципу «non bis in idem»».

Отримало подальшого розвитку: уявлення про концепцію багатоджерельності кримінального права України, а також масиву практики ЄСПЛ, який потрібно вважати джерелом права та який є обов'язковим для врахування суб'єктами законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; погляди вчених про структуру принципу верховенства права, ролі судових органів у захисті прав людини як основної складової верховенства права та значення практики ЄСПЛ для його реалізації в Україні; погляди вчених, суддів, прокурорів щодо впливу практики ЄСПЛ на кримінально-правове регулювання в Україні та важливості обов'язкового врахування практики ЄСПЛ.

Здобувач має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них 6 наукових статей у фахових виданнях України, а також 5тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Oleksandr Yu. Amelin , Anatolii M. Kyslyi , Pidpalyi Viacheslav , Viktor Rovnyi4, Yurii Surzhyk Independence of Prosecutorsand Judges in Criminal Proceedings in Ukraine and Foreign Countries in the Context of International Practices, Pakistan Journal of Criminology Vol. 16,No. 03, July—September 2024 p.191-207.

2. Суржик Ю. В. Практика Європейського суду з прав людини – джерело кримінального права України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 587-589.

3. Суржик Ю.В. Відповідність національної судової практики вимогам ЄКПЛ та практиці ЄСПЛ на прикладі ситуації з подвійним провадженням за ч.3 ст. 126 КУпАП та ч.1 ст. 389 КК 2022 № 7, с. 348-350.

4. Суржик Ю.В. Щодо проблеми розгляду Великою Палатою Верховного суду заяв у разі констатацією Європейським судом з прав людини порушення Україною своїх зобов'язань на прикладі ситуації з непом'якшуваним довічним позбавленням волі. Юридичний науковий електронний журнал. 2023 №6, С. 491-495.

5. Surzik, Yu. V. Decision of the Constitutional Court of Ukraine on the constitutionality of Articles 81, 82 of Code of Ukraine in the practical use of the European Court of Human Rights. Law. Human. Environment, 13(3), 2022, p 65-71.

6. Суржик Ю. В. Щодо проблеми посилення кримінальної відповідальності за мародерство в контексті правомірності обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Право та державне управління. 2025 №1, с.124-132.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

Кучинська Оксана Петрівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна без зауважень.

Задоя Костянтин Петрович, кандидат юридичних наук, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Викликають сумніви окремі аспекти змін до статті 3 КК, які пропонує дисертант. Наприклад, чи є гостра потреба в доповненні статті 3 КК положенням про те, що положення КК можуть застосовуватися з врегулюванням практики ЄСПЛ. Чи не охоплюється застосування положення з врегулюванням джерел міжнародного права, сформульованого «Кримінальний кодекс України... ґрунтується на...»? Якщо так, то законодавці могли бути менш нав'язливими та покладатися на доповнення кола цих джерел прав, на яких ґрунтується КК, згідно з даними про ЄКПЛ та практику ЄСПЛ;

2. Теза про те, що положення КК мають регулярно переглядатися на предмет відповідності практики ЄСПЛ, не викликає категоричних застережень, але залишається незрозумілим, на яких самих органах державної влади лежить обов'язок ініціювати внесення законодавчих змін, порушених причетністю кримінального закону до відповідальності з практикою ЄСПЛ;

3. Викликає сумніви доречність змін до ч. 1 ст. 81 КК, які пропонує дисертант. Видається, що вони не мають особливої юридичної «доданої вартості» з огляду на ці зміни, яких вже зазначила частина третьої зазначеної статті;

4. Певні пункти наукової новини, які видаються, частково подвоюють один одного, наприклад, пункти, що стосуються концепції багатоджерельності кримінального права в рубриках «Досконало» та «Отримало подальшого розвитку».

5. Виокремлення деяких наукових завдань не виглядає беззастережно з огляду на назву, об'єкт та предмет дисертаційного дослідження. Зокрема, було б бажано надати повніше обґрунтування виправлення такого завдання як «дослідити принцип верховенства права як загальноправового принципу та його тлумачення Судом».

Малишев Борис Володимирович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри історії та теорії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Окремі положення пунктів наукової новини мають декларативний характер. З-поміж інших прикладів варто виділити пункт, що стоїть за принципом «non bis in idem» (гл. 24).

Також дисертантом пропонується можливість на законодавчому рівні розглянути введення спеціальних правових механізмів для апеляційного та касаційного перегляду справ, у яких може ставитись питання про порушення принципу «non bis in idem». Це, на думку автора, допомогло забезпечити додатковий рівень захисту для осіб, які вважають, що їхні права були порушені І, як результат, зменшити потік таких осіб до ЄСПЛ у подальшому (с. 125-126). Однак конкретних спеціальних правових механізмів для апеляційного та касаційного перегляду справ, їхнього виду не запропоновано, оскільки застосування таких механізмів передають зміни, передовсім, у кримінальному процесуальному законодавстві

2. Очевидно, що більше уваги необхідно було приділити власному поняттю механізму кримінально-правового регулювання, і, як наслідки дослідження, визначити місце практики ЄСПЛ у цьому механізмі, а також визначити вплив практики ЄСПЛ на окремі складові механізму кримінально-правового регулювання На думку рецензента, ці питання були більш ретельно проаналізовані, проте в представленому дослідженні вказані питання розглянути не в повному обсязі і мають загальний характер.

Коруц Уляна Зіновіївна – докторка юридичних наук, доцентка, проректор з науково-педагогічної роботи Західноукраїнського національного університету. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У дисертаційній роботі (с. 19) автор визначає завдання - «дослідити окремі питання дослідження впливу практики ЄСПЛ у кримінально-правовій доктрині України...». Таке формулювання видається методологічно нечітким і певною мірою тавтологічним («дослідити питання дослідження»). У зв'язку з цим доцільно уточнити, що саме є предметом аналізу власного впливу практики ЄСПЛ чи підходи до його дослідження у доктрині та, що саме автор вкладає у поняття для визначення «загальних тенденцій» розвитку практики, доктрини?

2. У визначенні нормативної бази дослідження (с. 21) автор використовує формулювання «Європейська конвенція про права людини та основоположних свобод». Одночасно таке найменування не є прийнятним. У національній правовій доктрині та офіційних перекладах застосовуються, зокрема, такі правильні варіанти: «Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод» або «Європейська конвенція з прав людини». Таке зауваження не має принципового характеру, однак є важливим з позиції точності юридичної мови та наукового стилю викладання, а тому варто взяти до уваги.

3. На ст. 36 дисертаційної роботи автор висловлює думку, що «…. рішення ЄСПЛ як частини міжнародного права також можуть містити в собі інформацію ...про кримінальне право, про те, що було визначено у підрозділі 1.1 цієї роботи. Це випливає наперед із того, що наразі у світі існує дворівнева система захисту прав людини, в якій на міжнародному рівні формуються певні права, і реалізуються вони в національній правовій системі У принципі, таке розуміння системи захисту прав людини дало підтримку для деяких вчених стверджувати, що Конвенція є міжнародним договором особливого роду, а її положення можуть прямо застосовуватися в національному правопорядку. У цьому контексті вважаю, що окремі положення зазначеного фрагмента викликають певні зауваження Зокрема, твердження про те, що рішення ЄСПЛ є «частиною міжнародного права», потребує уточнення, оскільки вони мають специфічну правову природу як джерело тлумачення Конвенції. Дещо спрощеним виглядає і підхід до характеристики «дворівневої системи» захисту прав людини, де права ніколи не формуються на міжнародному рівні, тоді як реалізуються на національному. Крім того, автор використовує загальне посилання на «деяких вчених» без їх конкретизації, що знижує рівень наукової аргументації, а також автор вказує на те, що конвенція є міжнародним договором особливого роду.

4. На ст. 97 дисертаційної роботи автор пропонує наступне положення: «Саме аналіз вищезазначених документів говорити про те, що наразі всі стандарти прав людини можна поділити на дві групи...», та визначає їх як групу прав та свободи людини та групу обмеження в реалізації прав та свободи людини Положення щодо поділу «всіх стандартів прав людини» на двох групах є дискусійним як з методологічної, так і з теоретичної точки зору. Автор фактично поєднує різні за своєю природою явища — класифікацію прав і свободу людини та обмеження їх реалізації, які не утворюють самостійної групи стандартів, а є елементом механізму їх забезпечення Тому потрібне уточнення, що саме лежить в основі класифікації чи які критерії та підстави визначає автор?

5. Заслуговує на увагу запропонована автором класифікація практики ЄСПЛ (с. 22 дисертації). Разом з тим, введення категорії «джерело для внесення змін» 11 видається недостатньо аргументованим та таким, що породжує питання узгодження з усталеними підходами до розуміння джерел права. Відповідь на положення щодо визначення таких правових позицій як «джерела для внесення змін» потребує уточнення та додаткової аргументації.

Шепітько Михайло Валерійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Дослідження впливу правових позицій ЄСПЛ на кримінально-правове регулювання потребує дослідження європейського вектора розвитку кримінального права в Україні, що безумовно пов'язане з європейським стратегічним курсом та європейськими інтеграційними прагненнями, що закріплені в Конституції України (преамбула, ст. ст. 85, 102, 116). У зв'язку з цим бажаним було, на нашу думку, дослідити витоки та сучасний стан реалізації цього курсу через дослідження європейської кримінальної політики в Україні, включаючи вплив на цей інтеграційний процес захисту прав людини та основоположних свобод через правові позиції ЄСПЛ.

2. Дисертант, виходячи із справжнього аналізу рішень ЄСПЛ, а також виявлених проблем їх виконання та впливу на правотворчу діяльність в Україні, вказує на необхідність фіксації в КК України того, що його положення "мають застосовуватися з урахуванням практики ЄСПЛ" (с. 22, 221). Для посилення цього положення автор формулює такі правила:

1) суди мають посилатися на практику ЄСПЛ у кримінальних справах, зокрема і під час військового або надзвичайного стану;

2) кримінальний закон необхідно застосовувати, не порушуючи саму правову природу покарання;

3) ВС має надавати чіткі загальні позиції у вирішенні проблеми матеріального кримінального права, що дозволяє забезпечувати єдність судової практики як основної складової принципу законодавства у кримінальному праві (с. 24).

Виходячи з цього, дисертанту необхідно пояснити, яким чином Верховний Суд має забезпечити єдність судової практики, оскільки на сьогоднішніх постановах його Пленуму вже фактично втратили свій вплив, а огляд практики ВС має лише відомі наслідки для фахівців у кримінальному праві. Наявність посібників (гайди) за відповідними статтями Конвенції Ради Європи про захист прав та основоположних свобод є достатньо стабільними та мають ефект тлумачення з наочного матеріалу з прямими посиланнями на рішення ЄСПЛ.

3. На ст. 25, 32, 34, 184 автор відділяє багатоджерельність кримінального права, доходячи до висновку, що до джерел кримінального права необхідно включати та інші, крім КК України, джерела Конституції України, міжнародні договори, Закон України «Про амністію» та окремі (спеціальні) закони про амністію; нормативно-правові акти інших галузей права; акти судового надбу-документального права, практика вищих судових установ (включаючи ЄСПЛ), а також кримінально-правова доктрина. Слід погодитися з таким підходом автора, однак пропозиції автора щодо внесення змін до ст. 3 КК України щодо формування основ кримінального законодавства (с. 221) відобразили лише окремі з них, виключаючи, наприклад, кримінально-правову доктрину.

4. На с 159, 160 дисертант робить висновок про те, що "значним бар'єром, який схвалює інтеграцію міжнародних стандартів у відчизняння правової системи, виступає також мовний чинник та проблема якісних перекладів прецедентних рішень міжнародного судового органу, оскільки значна частина впливових рішень залишається неперекладеною українською мовою, що ускладнює їх використання в національній практиці". (див. також с. 183, 190). Разом із цим такий висновок можуть бути відношення до дискусійних в умовах тривалої судової реформи в Україні та чинного комітету суддів у судах різних інстанцій. Це пов'язано з тим, що для кандидатів на посаду судді згідно із Законом України "Про судоустрій та статус суддів" від 2 червня 2016 року № 1402-VIII можуть бути внесені зміни з урахуванням додаткової вимоги знання іноземної мови, що є можливістю вирішити питання інтеграції європейських стандартів у цій частині.

5. Цікаво, що з наукової точки зору є постановка проблеми в дослідженні «Врахування практики ЄСПЛ у науці кримінального права України» (с. 165–180), що

пов'язано, зокрема, з «належною підготовкою суддів, прокурорів та працівників пенітенціарних установ, придатних для застосування нових процедур відповідно до європейських критеріїв та стандартів» (с. 166). При цьому, на нашу думку, необхідно також здійснювати дослідження і у зворотному напрямку вплив науки кримінального права на практику ЄСПЛ. Окремим напрямком дослідження могло також стати дослідження викладання Європейського кримінального права в Україні та інших державах у контексті кримінально-правового аналізу рішень ЄСПЛ.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» - 0 (нуль) членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Суржику Юрію Валерійовичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор юридичних наук, професор _____ **Оксана КУЧИНСЬКА**

Підпис засвідчую
Вчений секретар
КАРАУЛЬН
15.05